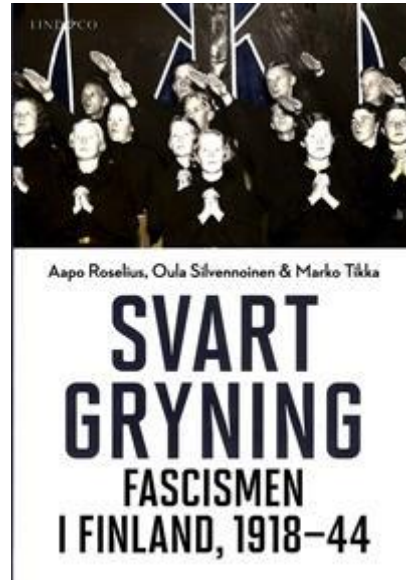
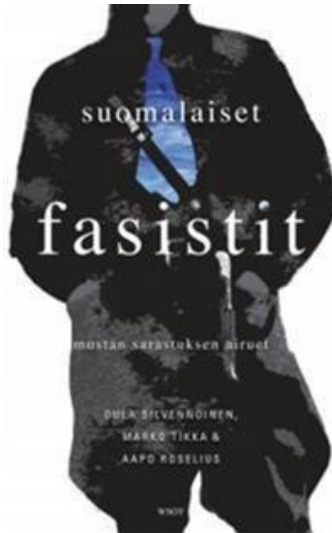

Den finländska fascismens historia: Om boken *Svart gryning: fascismen i Finland, 1918-44*

Ovan till vänster framsidan till originalutgåvan: *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet* [De finländska fascisterna. Den svarta gryningens härolder]. WSOY 2016. 504 s.
Till höger den svenska översättningen: *Svart gryning: fascismen i Finland, 1918-44*. Lind Co 2018, 415 s.

Innehåll

Introduktion	2
Finland besparades inte fascismen	2
Fascismen i Finland var och förblir utbredd	5
Fascismen var nära i Finland.....	7

Introduktion

I höst har det kommit ut en viktig bok om fascismen i Finland. Det finskspråkiga originalet kom ut redan 2016, men nu har den således även kommit på svenska, under titeln *Svart gryning: fascismen i Finland, 1918-44*. Författare är trion *Oula Silvennoinen, Marko Tikka & Aapo Roselius*.

Detta är en viktig bok. Den redovisar detaljerat fascismens historia i vårt östra grannland fram till slutet av 2:a världskriget. Vi kan bara hoppas att någon tar vid och studerar högerextremismen fram till våra dagar. Boken är faktamässigt imponerande, men som en del finskspråkiga recensenter har påpekat, så har den även brister, i synnerhet när det gäller att skilja mellan fascisterna å ena sidan och andra reaktionära strömningar, såsom ärkekonservativa (traditionella monarkister). Att det finns viktiga skillnader mellan dessa riktningar, vad gäller klassammansättning, kampformer, politiska mål m m är det viktigt att förstå, eftersom det får betydelse för hur man effektivt ska kunna bekämpa dem. Ingen av de tre recensioner som återges nedan reser den frågan, men marxistarkivet hoppas kunna återkomma till detta.

Tyvärr saknar boken sak- och personregister, som är mycket användbart för denna typ av facklitteratur, när man vill veta något om en viss händelse eller person.

Som komplement till recensionerna publicerar vi samtidigt ett avsnitt ur en bok av den gamle svenska Moskva-kommunisten Hilding Hagberg – se [Finland i krig](#) – som tar upp de storfinska drömmarna som ingick som en del i de finska fascisternas (men inte bara deras) politiska arsenal från under 1930-talet och Andra världskrigets första skede. Se även lästipsen sist i denna artikelsamling.

OBS: Den första recensionen nedan är översatt från finska, den andra är från en svenskspråkig finländsk tidning – båda dessa utgick från den finska originalupplagan.

Martin F

Finland besparades inte fascismen

Kalevi Suomela

Kansan Uutiset (Helsingfors) 11 april 2016

[Artikelns översatt från finska för marxistarkivet]

Boken *Svart gryning Fascismen i Finland 1918-44* av historieforskartrion Oula Silvennoinen, Marko Tikka och Aapo Roselius klarlägger äntligen, vad som under årtionden med allehanda hyschanden försökts undvikas, – den finländska fascismen.

Den amerikanske historieforskaren Charles Leonard Lundin publicerade 1957 boken *Finland in the Second World War*¹ som visade att flera av de ledande finländarnas Tysklandskontakter och det fascistiska sinnelaget var betydande under 30-talet. Boken fick med en gång efter utgivandet ett ursinnigt fördömande av professorn Arvi Korhonen i en lång artikel i *Suomen Kuvalehti*.² Hans hållning blev också den officiella hållningen under lång tid.

¹ **C. Leonard Lundin**. *Finland in the Second World War*. Bloomington/IN.: Indiana University Press, 1957. - 303 s. Boken gavs bl.a. ut på svenska. **C. Leonard Lundin**. *Finland och andra världskriget*. Översättning Frank Jernström. Ekenäs: Ekenäs tryckeri, 1958. -459 s. Den finska översättningen gjordes utifrån den svenska utgåvan. **C. Leonard Lundin**. *Suomi toisessa maailmansodassa*. Översättning; Jorma Aaltonen. Jyväskylä: Gummerus, 1960 -457 s.

² Arvi Korhonen 'Amerikkalainen Suomen sodanaikaisen politiikan tuomarina' [En amerikanare som den finländska krigstida politikens domare] i: **Suomen Kuvalehti** (Helsingfors) 1957:45 s. 24-25, 54-56.

Arvi Korhonen var företrädaren av den s.k. drivvedsteorin, att Finland drevs in i fortsättningskriget (1941–45)

Forskartrions nyutkomna bok behandlar inte denna episods historia men fastslår att det runt den finländska fascismen har det i årtionden rått en märklig *omertà* i en tigandets och förklenandets kultur.³ Ett antal separata undersökningar har visserligen publicerats. Men en heltäckande framställning över den finländska fascismen har det inte funnits.

Fosterländska Folkrorelsens ungdomsförening De blåsvartas recitationskör på turné i mitten av 1930-talet. Bild ur boken.

Samma rötter som i Europa.

Boken redogör på ett logiskt, trovärdigt och medryckande sätt den finländska fascismens historia under 1900-talets fem första årtionden. Den har dessutom ett osedvanligt gott och njutbart språk. Det är något som svårligen kan läggas en bok till last när dess innehåll också är sådant att man önskar den en största möjliga läsekrets.

Den finländska fascismen hade sina särdrag men ett av bokens huvudargument är att den hade precis samma slags rötter som den europeiska fascismen hade. Den övergripande ideella bakgrunden står att finna i uppkomsten, under 1800-talets senare del, av nationalism men att

---

av omständigheterna utan eget agerande. Den lades fram i boken **Arvi Korhonen *Barbarossa-suunitelma ja Suomi. Jatkosodan synty***. Helsingfors: WSOY, 1961. -340 s. I översättning **Arvi Korhonen. *Barbarossaplanen och Finland***. Översättning Ragnar Nummelin. Stockholm: Natur och Kultur, 1963. -331 s. Som den egenhändiga faktaförfalskning den är avvisades denna drivvedsteori kategoriskt av **Antony J Upton** i boken ***Finland in Crisis 1940-41. A Study in Small-Power Politics***. London: Faber and Faber, 1964 s. -318 s. och av **Hans Peter Krosby** ***Finland, Germany and the Soviet Union 1940-41. The Petsamo Dispute***. Madison/WI.: University of Wisconsin Press, 1968. -276 s. Finland strävade medvetet att lägga sig i Nazi-Tysklands kölvatten.

Drivvedsförespråkarna gick till hetsigt motangrepp men Upton avspisade dem. Deras förhållning till fakta var av noll-betydelse ur historisk synpunkt. (Om professorseliten se [Arvi Korhonen](#) [Wikipedia]). Det håller till en del sträck än i dag. Historieprofessionen har i Finland varit mycket politiserad. Arvi Korhonen är ett tydligt exempel på detta. Han var uttalat president Urho Kekkones motståndare, som avvisade drivvedsteorin. Men den figurerar än, president Arja Halonen (2000-2012) nämnde den som en självklarhet.

³ *Omertà* är ett gammaltsicilianskt begrepp som på svenska närmast kan översättas med "tystnad", och då i bemärkelsen att inte ange andra människor inför polis och myndigheter. Begreppet är ett av fundamenten inom *Cosa Nostra*, den sicilianska maffian, och har stor betydelse för det skydd som olika mafiosi åtnjuter i egenskap av andra människors tystnad. För att tydliggöra begreppets innebörd kan man jämföra med två sicilianska ord-språk: *Den som är döv, stum och blind lever 100 år i frid.* och *Det bästa ordet är det som aldrig blir sagt.* [svenska Wikipedia]

grogrunden också fanns i första världskrigets frontveteraners efterkrigstida besvikelser. Det finländska inbördeskriget var, så sett, en del av det första världskriget.

Det finländska storfurstendömet självstyre var en passande härd för en gryende nationalism. Runt 1900-talet kom den att få ytterligare impulser i och med det ryska imperiets förenhetlighetspolitik.

I Finland sågs detta som förtryck. Först i och med storstrejken och införandet av enkammarriksdagen åstadkoms en lättnad men snart uppstod förbittring igen efter att St. Petersburg skärpt sitt styre. Ryssen hatades och var en förbannad ryss redan innan Finlands självständighet och inbördeskriget.

Valen en besvikelse för nationalisterna

Enkammarriksdagens grundande och de första valen blev för nationalisterna en förfärlig besvikelse. Valet gav riksdagen ett enormt antal arbetarföreträdare med sina krav. Det innebar inget, vare sig ett organiskt eller harmoniskt folkenhetsideal, i den "fosterländska" uppbyggnadstanken.

När så i och med inbördeskriget, kom de i Råds-Ryssland maktkapade bolsjevikerna och Finlands politiskt organiserade arbetare, att framstå som ett och de samma nationssplitrade kommunister.

Boken om de finländska fascisterna nystar upp deras historia, från den ena märkesmannen till den andra och från den ena organisationen till den andra. Demokratien förskräcker dem, de avskyr den. Fascisterna dröm under hela 1900-talet har varit en maktomvälvning; att ersätta en folkvald regering med ett auktoritärt styre. I Finland ledde detta till Lapporörelsen med sina folkuppstånd och till slut till att regeringen gav vika med att förorda de s.k. kommunistlagarna med vilket man kunde städa bort ett antal misshagliga ledamöter ur riksdagen.

Det blev dock en pyrrhusseger då de sansade i riksdagen ansåg sig inte vilja gå längre. 1930-talets Finland förblev en "auktoriär demokrati".

Ny anda efter vinterkriget

De finländska fascisternas nya stund grydde då det klarnade att Tyskland skulle anfälla Sovjetunionen. Nära på hela den finländska nationen stödde att fortsättningskriget påbörjades i tanken att det förlorade Karelen skulle tas tillbaka och att man återfick de forna gränserna.

Fortsättningskriget gav 1941- också möjligheten att återuppväcka 1920-talets ideal om den finska stammen och tanken på att skapa ett Storfinland.⁴ Drömmen om ett auktoritärt finskt rike, efter att Tyskland vunnit världskriget, började flyga allt högre. Men denna fascisms andra framgångstid kom till vägs ände när Tyskland fick inhösta nederlaget i Stalingrad i slutet på 1942.

Författarna säger att deras motiv till att skriva boken om de finländska fascisterna inte endast låg i den uppenbara bristen på ett sådant historieverk utan också i att i de europeiska samhällena liksom i det finländska råder idag ett klimat som gynnar fascismen eller åtminstone spridningen av politiska tankegångar som är den snarlik.

Finska originalets artikelrubrik: "Suomi ei säästynyt fasismilta".

Översättning och noter: *Per-Erik Wentus*.

---

⁴ Se [Storfinland](#) [Wikipedia]

Fascismen i Finland var och förblir utbredd

Rainer Knapas

Ny Tid 17 juni, 2016

Historieskrivningen kring de fascistiska strömningarna i Finland under 1900-talet har traditionellt sett haft en bagatelliserande och ursäktande ton. Avhandlingen *Suomalaiset fasistit*, förankrad i internationell jämförande fascismforskning, placerar den finländska variantens förövare och offer på sina rätta platser, anser Rainer Knapas.

Suomalaiset fasistit är den första sammanfattande historien om de finländska fascisterna. Författarna är beprövade forskare som inte heller tidigare skyggat för de mörka punkterna i Finlands historia. **Oula Silvennoinen** disputerade 2008 med en avhandling över samarbetet mellan den finländska och den tyska säkerhetstjänsten Gestapo 1933–1944, **Marko Tikka** 2004 med en avhandling om ståndrätterna under inbördeskriget 1918. **Aapo Roselius** avhandling 2010 behandlade inbördeskrigets minneskultur i det militariserade Finlands offentlighet 1918–1944.⁵

De tre skribenterna har funnit varandra i ett kollektivt författarskap, med ett ofta engagerat och dramatiserat sätt att skriva. Fascisternas historia rullas upp i tidsföljd, med en ramberättelse kring **Johan Fabritius** och hans roman *Män som inte glömma* från 1936. Fabritius egna öden förkroppsligar den starka förklaringsmodell som boken för fram: fascismen var också i Finland ett arv från upplevelsen av första världskriget, ryska revolutionen och inbördeskriget 1918.

De i Finland välkända forskningsområdena – Lapporörelsen, Bondetåget 1930, Mäntsälä-upproret 1932, ”Fosterländska folkrörelsen” IKL (bilden), Akademiska- Karelen-Sällskapet (AKS), kulturförbindelserna med Tyskland och de – parlamentariskt sett obetydliga – öppet fascistiska organisationerna får här en god jämförande belysning. Särffallet med den finländska nazismen finns redan 1991 grundligt och utan patos undersökt i **Henrik Ekbergs**

⁵ Av Aapo Roselius finns tidigare på svenska boken *I bödlarnas fotspår: massavrättningar och terror i finska inbördeskriget 1918* (Leopard 2009),

avhandling *Führerns trogna följeslagare* – bara på svenska, vilket har retat många nazistintresserade i Finland.

Bland de finlandssvenska intellektuella fanns en känd grupp av Tysklandsvänner och högerradikaler, bland dem också uttryckliga nazister eller sympatisörer. Boken följer särskilt **Örnulf Tigerstedts** och **Bertel Gripenbergs** korrespondens. Tillsammans med det övriga ”Svarta gardet” av författare stod de för fascismens akademiska linje på svenska.

De svenskspråkiga kombinerade detta med europeiska intressen: fascisterna i Italien, **Franco** i Spanien, Action Française i Frankrike, katolicismen och ”det nya Europa”, det vill säga Hitlertysklands kommande världsvälde. Stegen från samhällsintresse till ytterhögeraktivistsympatier och vidare i fascistisk riktning verkar i vissa fall ha varit korta.

Grogrunden för den häpnadsväckande andelen av professorer i det finländska nazistpartiet Suomen Valtakunnan Liitto (SVL, 1942–1944) framgår bland annat av **Henrik Meinanders** pro graduavhandling ”Aktiva studentförbundet. En högerradikal sammanslutning 1931–1945”, publicerad 1989 i Svenska litteratursällskapets *Historiska och litteraturhistoriska studier*, över 100 sidor i tryck.

Delad historieskrivning

Historieskrivningen kring fascism och fascister i Finland har gått på två huvudlinjer. Den äldre, med början under 1950-talet, var överslättande och bagatelliserande och tog inte alls ordet fascist i sin mun. Däremot betonade man de finländska särdragen och kampen mot kommunisterna – under efterkrigstiden nämnde man inte längre judarna och frimurarna, som tidigare hörde till paradigmet.

En heroisering av ledande aktivister har numera fått insteg bland doktorsavhandlingarna i historia och i otaliga andra biografier. Täcknamnet ”fosterländskhet” döljer i dag ofta de verkliga bevekelsegrunderna, både beträffande forskare och deras undersökningsobjekt. Nuvarande försvarsministerns, sannfinländaren **Jussi Niinistö**s avhandling *Paavo Susitaival 1896–1993. Aktivismi elämänasenteena* (1998) hör till denna genre. Bagatelliseringen av fascismen i Finland har gällt också historien om de finländska SS-frivilliga.

Samma bagatellisering har förekommit också i mottagandet av denna nya bok om fascismen. På bloggar och diskussionsforum framhålls ofta just detta: ”ingenting nytt”, ”helt marginell företeelse”, ”kommunisterna borde [också] ha behandlats”. Exempel är professor **Timo Vihavainens** bloggrecension 9.3.16 på historikernas webbportal agricola.utu eller **Jyrki Vesikansas** ledare i *Iltalehti*- 12.2.16, där han i stället för forskarnas svartmålning av allt fosterländskt efterlyser en ”levande, sund nationalanda”.

Författarna går helt på en annan linje. Med en bakgrund i den internationella, jämförande fascismforskningen placeras den finska variantens förövare och offer på sina rätta platser. Försöken till statskupp med beväpnade egna garden, att avskaffa den parlamentariska demokratin och införa Führerprincipen, våldsdåden och de förtvivlade kontakterna in i det sista 1944–1945 med Nazi-tyskland kan inte bagatelliseras.

Toppen av isberget

I boken klarläggs också nätverket av organisationer och återkommande ”starka män” som stödde fascismen. De många små och kortlivade, obskyra fascistiska organisationerna förefaller ha varit bara toppen av ett ideologiskt isberg i mellankrigstidens Finland. Som en viktig bakgrundsorganisation framstår Frihetskrigets frontmannaförbund. Pålitliga anhängare fanns på många andra håll: inom skyddskårerna, militären, kyrkan, tidningspressen, bland författarna och inom partierna. Och bland industriledarna återkommer alltid **Petter**

Forsström, Rafael Haarla, Ragnar Nordström och P.H. Norrmén med pengar och stödservice för alla former av fascistiskt inspirerad verksamhet.

Fascismens uppkomst kan förklaras, till och med Tredje rikets fall, men boken väcker också frågan om fascismens överlevnadsformer i vår tid. Det kanske inte kallas så, det som pågår under olika etiketteringar, beskyddat av det demokratiska samhället självt, men substansen kvarstår. Idealiseringen av våldet, för att möta hotet från främmande kulturer och inkräktare, mytologiseringen av folket och dess renrasiga och sanna historia, slutande med de nya utklädda ordningsgarden som kallar sig Soldiers of Odin – på engelska (!). Och militarismen, dyrkan av stora krigare, generaler lika väl som den saktmodige urfinnen **Simo Häyhä**, den nya nationalhjälten som i Vinterkriget sköt ihjäl 542 ryssar.

Fascismen var nära i Finland

Per Leander

Internationalen 27/9 2018

Den finska fascismen föddes 1918 i och med den vita sidans seger i inbördeskriget. Men fascisterna tog aldrig makten i Finland utan blev istället en kraft som den borgerliga staten ibland lutade sig på för att göra upp med resterna av de röda, och ibland kämpade emot för att rörelsen inte skulle bli för stark. Nu kommer ett gediget historiskt verk om den finska fascismens historia.

Den vita sidan segrade visserligen i det blodiga inbördeskriget mot de röda 1918, men många av de mer extrema finska nationalisterna tyckte inte att det var nog. De var missnöjda med det demokratiska styrelseskick som utvecklades i Finland, och såg dessutom fortfarande marxisterna – såväl socialdemokrater som kommunister – som ett verkligt hot mot nationen. För att inte tala om det nya landet Sovjetunionen i öst.

Ur detta missnöje växte den fascistiska rörelsen fram i Finland, där den till skillnad från i Sverige faktiskt blev en riktig folkrörelse med många anhängare och ett visst inflytande över den politiska utvecklingen. Det fanns flera grupperingar och partier, varav Lapporörelsen som var stark i början av 1930-talet genomförde flera politiska mord och kidnappningar – så kallade ”skjutsningar”. Det var framför allt vänsterfolk som utsattes för dessa terroråd, men när även den liberale presidentkandidaten K. J. Ståhlberg kidnappades inför valet 1931 blev det skandal. 1932 försökte man sig även på en statskupp – inspirerad av Mussolinis marsch mot Rom – men Mäntsäläupproret, som det kallades, misslyckades.

Lapporörelsen avvecklades men återuppstod i Fosterländska Folkrörelsen som fick ett genomslag i riksdagsvalet 1933 med 14 mandat. Samma år upprättade man också goda förbindelser med Hitlers Nazityskland, men kritiserade de tyska rasbiologer som hade klassat finländarna som ett lägre stående folk än arierna. Något som snart rättades till.

Till skillnad från de flesta gamla ledarna för den vita sidan, som ju i regel var svensktalande, var de finska fascisterna huvudsakligen finsktalande och framhävde det finska språket. Något som kan ha gjort att den svensktalande överklassen i Finland inte kände sig helt bekväm med denna rörelse.

När Finland under fortsättningskriget blev allierat med Nazityskland fick de finska fascisterna ett nytt uppsving och bildade egna SS-bataljoner. Det var inte bara Hitler som ville ha *lebensraum* i Ryssland. Också drömmen om ett Storfinland lockade. Men när Gustav Mannerheim mot slutet av Andra världskriget faktiskt bytte sida och slöt separatfred med Sovjetunionen, innebar det också slutet för de finska fascisterna.

Författartrion Aapo Roselius, Oula Silvennoinen och Marko Tikk har skrivit en fascinerande och detaljerad (ibland nästan för detaljerad) skildring av den finska fascismens historia från 1918 till 1944, där vi får lära känna de flesta ledande aktivisterna in på bara benen. De menar att fascisterna i Finland hade ett större inflytande över politiken än vad historiker tidigare har velat erkänna.

Av Lapporörelsen organiserad bondemarsch 7 juli 1930

Lästips

Pekka Haapakoski: [Finska klasskriget 1918](#) och [Den finska borgerligheten, Sovjetunionen och SKP 1918-1944](#).

[Finska vinterkriget 1939-40](#) (artikelsamling) och [Vänsterpress 2018 om Finska inbördeskriget 1918](#).

Mer allmänt om fascism (tar även upp Finland):

Anders Hagström: [Om fascismen och nazismen i Italien, Tyskland, England och Norden](#)

Lauri Karvonen: ['Grannar på skilda vägar' Fascismen i Finland i jämförande svensk belysning](#) och (bok) [Fascismen i Europa](#)